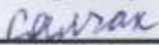

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Кара-Хольская средняя общеобразовательная школа
имени К.С.Шойгу с.Кара-Холь
муниципального района «Бай-Тайгинский кожуун Республики Тыва»

РАССМОТРЕНА
Педагог дополнительного
образования

/Кужугет Ч.И./

СОГЛАСОВАНА
зам.директора по ВР

/Салчак А.А./

УТВЕРЖДЕНА
Директор МБОУ
Кара-Хольской СОШ
им.К.С.Шойгу с.Кара-Холь

/Монгуш А.С./
Приказ № 8
от «30» августа 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
внеурочной деятельности
“СӨЗҮГЛЕЛДИҢ ЛИНГВИСТИКТИГ САЙГАРЫЛГАЗЫ”
для обучающихся 10-11 классов

Учитель: Кужугет Чочагай Ивановна

с.Кара-Холь, 2024

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

«Сөзүглелдин лингвистиктиг сайгарылгазы» деп аттыг курс класстан дашкаар өөредилгеге таарыштыр ажылдап кылдырган программа «Төрээн (тыва) литература» эртемнин программанын делгем шингээдип өөренир, чаарттырган ӨФКС-тың ужур-уткалыг кезээнде киирген немелдерни боттандырап сорулгалыг ажылдап кылдырган.

Программа тус-тус тематиктиг угланыышкыннарлыг, өөредилге болгаш кижизидилге сорулгаларлыг, чечен чогаалды тыва улустун аас чогаалы, уран чүүлдүн хевирлери-биле сырый холбаалыг сайгарып өөрениринге таарымчалыг байдалдарны тургузар, уругларнын гуманитарлыг эртемнерге сонугалдарын деткиир, билиинин делгем болурунче кичээнгеини углаан.

«Сөзүглелдин лингвистиктиг сайгарылгазы» деп аттыг курстун программасы «Төрээн (тыва) литература» эртеминге чедип алыр ужурлуг предметтиг, метапредметтиг болгаш бот-тускайлаң түннелдерден аңгыда тыва чогаал эртемге хамаарышкан билии эртем, культура болгаш төөгү талазы-биле бедик деңнелиг болурун магадылап турар. Класстан дашкаар ажыл-чорудулга өөреникчилернин сонугалын, ада-иенин чагыы, чоннун ёзу-чаңчылдарын болгаш амыдыралынын национал онзагай талаларын уругларга таныштырап.

Бердинген программада кол кичээнгеини өөреникчилернин делгем эртем-билиглиг болгаш бедик чогаадыкчы салым-чаяанныг өзөрүнче, келир үенин салгалын хамааты, патриотчу туружу быжыг амыдырап-чурттаарынга белеткээринче углаан.

Тыва чечен чогаалдың төрүттүнүп, хөгжүлдегилг сайзыраарынга өзек, идиг болган улустун аас чогаалын өөрөнгөн билиинге немей уруглар чаа, солун темаларны класстан дашкаар кичээлдерге өөренир, дылдың уран чурумалдыг аргаларынын номчукчуну кайгадып, бодандырып, өөртүптер салдарлыын, чечен чогаалдың уран чүүлдүн хевирлери-биле сырый холбаалыын билип алыр.

Россиянын биче буурай чоннарнын ёзу-чаңчылдарын тыва чоннуу-биле бир дөмей хүндүлөп, сагып чоруур, чараш мөзү-бүдүштүг, долгандыр хүрээлелге хумагалыг, бедик бижик-биликтиг кижини хевирлээринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп ажылдаары программанын методиктиг кол угланыышкыны бооп турар. Тыва чогаал эртеминден дашкаар чогаал дугайында делгем билиг бээри программада чугула бодал кылдыр кирип турар.

Психолог, лингвист А.А. Леонтьев мынча деп бижээн: «Ажыл, хүлээлге талазы-биле бедик бижик-биликтиг (авторнун киирген очулгазы – Л.Х.) (функциональная грамотность) болуру дээрге амыдыралынын дургузунда тургустунуп болгу дег янзы-бүрү байдалдарны, шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларны, сорулгаларны боттандырада, кижинин ниитилелге шын алдынып, кижилер-биле чөптүг харылзааларны тургузуп ап, шын аргаларны ажыглап, тудуп чурттаар салым-чаяанныг болуру-дур».

Функционалдыг бедик бижик-биликтиг кижини кандыг-бир ниити чүүлге, үзел-бодалга чыгадып эвес, бот-тускайлаң туруштуг, көрүштүг, үзел-бодалдыг амыдырап чурттаар. Долгандыр болуушкуннар, медээлер кижини эскериичел, чүвени сактып алыр арга-шинээ быжыг, турум болурунга белеткээр.

Номчулга талазы-биле бедик бижик-биликтиг (читательская грамотность) болуру номчулгага сундулуг, сонугалынга дүүштүр чогаалдарны шилип, үнелеп, шын ажыглап чаңчыкканы болур.

Кижинин амыдыралчы сорулгазын боттандыраарынга, билиин делгемчидеринге, номчулганын чугулазын билип алырынга класстан дашкаар кичээлдернин салдары дыка улуг. Ниитилел амыдыралындан хоорук эвес, бүгү талазы-биле идепкейлиг, чазык аажычангыг,

чечен чогаалды болгаш өске эртемнерниң сырый харылзаалыын сайгарып билир кижини хевирлээри чугула.

Тыва чогаал кичээлинге аас чогаалының ханы амыдыралчы утказын сайгарып чурттаарынга уругларны белеткээр, ол талазы-биле боттут дузаны өөредилгениң чижектеринге даянып көргүзөр угланышкынныг болганы-биле программа кижизидикчи салдарлыг.

1. ПРОГРАММАНЫҢ ЧУГУЛАЗЫ

Россияның өөредилге адырында өскерилгелер келир салгалдың кижилерин бүгү талалыг сайзыраңгай белеткээр, школадан алган билии делгем, бедик культуралыг, делегейге көрүжү, үзел-бодалы турум кижини хевирлээринче кичээнгей углап турар. Бодунуң кылдыныгларынга негелделиг, харысалгалыг кижини чогаал кижизидип турар.

Чечен чогаал амыдыралды үнелээринге, өскелерниң сагыш-сеткилиниң эскерип чурттаарынга, долгандыр турар бойдуска хумагалыг, чараш мөзү-бүдүштүг кижини хевирлээр, бодунуң келир амыдыралынче бодамчалыг көрүп чурттаарын өөредип кижизидер. Чогаалды уран чүүлдүң хевирлери болгаш өске эртемнер-биле холбаштырып өөредири уругларның эстетиктиг көрүжүн делгемчидер. Тыва чоннуң культуразын, төөгүзүн делгем шингээдир байдал кичээлдерге тургустунмайн турары-биле бердинген программаны ажылдап кылганының чугулазы көстүп турар. Интернетте багай медээлер, телефоннарда оюннар уругларның ниити сайзыраарынга багай салдар чедирип турар, номчулгандан уругларны чардыктырып, угаан-медерелиниң ажылдаарын кошкадып турар.

Угаап боданырынга, ниити чүүлден кол бодалды илередип өөрениринге, чүвени сактып алырынга улустуң аас чогаалының янзы-бүрү хевирлери, ол ышкаш сайгарып номчуурунга солун чогаалдар, деңнеп шинчилээринге уран чүүлдүң хевирлери-биле таныжары дыка чугула.

«Төрээн (тыва) чогаал» эртемниң Программасында кирбейн турар аас чогаалының чижектерин, солун чогаалдарны уругларга таныштырары оларның чогаалды амыдырал-биле холбаар, ханы сайгарар, угаап боданыр, деңнээр арга-шинээн сайзырадыр.

Сөзүглелди анаа-ла сыыладыр номчуп билири номчукчунуң бедик деңнелиниң тодарадыкчызы болбас. Амыдыралдың ужур-утказын шын билип чурттаарынга тоолчургу, бурун чугаалар, үлегер домактар, чаа чогаалдар кижизидикчи, өөредиглиг ужур-уткалыг.

2. ПРОГРАММАНЫҢ СОРУЛГАЛАРЫ БОЛГАШ СОРУЛГАНЫ БОТТАНДЫРАР АЖЫЛДАР

Программаның сорулгазы: *тыва чогаал эртемниң улустуң аас чогаалы, уран чүүлдүң хевирлери-биле чергелештир өөредип, уругларның делгем билиглиг болурунга тааарымчалыг байдалды тургузары.*

Кол сорулга дараазында сорулгаларны боттанырынче угланган:

- чечен чогаал ниитилелден хоорук делегей эвес, чогаалчының эрткен, амгы болгаш келир үениң болуушкуннарын, ол ышкаш аас чогаалын, уран чүүлдүң хевирлери-биле сырый холбаалыг чечен чуруп көргүскен ажылы дээрзин таныштырар;
- уран чүүлдүң хевирлери кижиниң эстетиктиг культуразын сайзырадып, кижизидип турар дээрзин бадыткалдыг шынзыдып өөренирин уругларга шингээттирер;
- эртемнерниң аразында сырый холбааны билири чугула, долгандыр хүрээлелди долу хүлээп, хөйүнү билир, делгем угаанныг болурунга салдарлыг дээрзин уругларга билиндирер;
- чарашты эскерип, эстетиктиг көрүжүн сайзырадыр;
- чогаал болгаш амыдыралды бодунуу-биле сайгарып, деңнеп өөренирин, кээргээчел, дузааргак сеткилдиг болурунга кижизидер;

- номчулгага сундулуг, бот-тускайлаң номчуттунарын, шинчилел ажилдар кылыр арга-мергежилин сайзырадыр.

3. «СӨЗҮГЛЕЛДИҢ ЛИНГВИСТИКТИГ САЙГАРЫЛГАЗЫ» ДЕП АТТЫГ КУРСТУҢ ӨӨРЕДИЛГЕ ПЛАНЫНДА ТУРУЖУ

Россияның Чырыдыышкын яамызының 2022 чылдың 0705-те үндүргени N ТВ- 1290/03 "О направлении методических рекомендаций" (вместе с "Информационно методическим письмом об организации внеурочной деятельности в рамках реализации обновленных федеральных государственных образовательных стандартов начального общего и основного общего образования") доктаал-саавыры (www.consultant.ru) болгаш өөрөдилге организацияларының ажил-чорудулгазында угланыышкыннарынга дүүштүр тыва чогаал эртеминге класстан дашкаар немелде өөрөдилге эрттирип болур темаларны НШХИ-туң тыва филология лабораториязының сүмөлээн темаларын кириштирип турар.

Класстан дашкаар өөрөдилге ажил-чорудулгазынга бердинген шактарның хуваалдазы тус-тус өөрөдилге черлериниң бадылааны угланыышкыннарындан хамааржыр.

4. КЛАССТАН ДАШКААР АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАГА ӨӨРЕДИЛГЕНИ ШИҢГЭЭТКЕНИНИҢ ТҮҢНӨЛДӨРИ

Уругларның сагыш-сеткил делегейин, чараш аажы-чаңын хевирлээринге, чогаал эртеминге билиин делгемчидеринге тыва чогаал эртемин уран чүүлдүң хевирлери, өске эртемнер-биле холбап өөрөнгениниң соонда, предметтиг, метапредметтиг база боттускайлаң түңнөлдөр илерээр.

Бот-тускайлаң түңнөлдөр:

- төрөөн дылынга, черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;
- хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт төөгүзүн, культуразын үнөлөп билир;
- номчулгага сонургалдыг, чогаадыкчы салым-чаяанныг;
- өг-бүлө, хөй-ниити база күрүнө чергелиг хоойлу-дүрүмнү сагып чоруур, сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чараш, өскөлөр-биле эптиг-чөптүг аажы-чаңныг кижиниң хевирлеттинер, тыва чогаалга билииниң деңнели илереттинер.

Предметтиг түңнөлдөр:

- тыва чогаалга өөрөнгөн бүгү теориялыг билиглерин (чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн, композициязының тургузуун, дылының уран чурумалдыг аргаларын дээш оон-даа өске) шиңгээткенин, уран чүүлдүң янзы-бүрү хевирлери-биле чогаалдың идеязын деңнеп, ханы сайгарып билир, чогаадыкчы арга-шинээ бедик номчукчу хевирлеттинер;

- аас болгаш бижимел чугаазы сайзыраңгай, чугааның байдалынга дүүштүр бодалдарын тода илередип шыдаар аргашинээ сайзыраар.

Метапредметтиг түңнөлдөр:

- билиг шиңгээдир ажил-чорудулгазын бот-хуузунда углап-баштап, аайлап билир, ниитилелге бодун шын алдынып, бодунуң туружун, үзел-бодалын камгалап билир, тыва литератураңың укталган дөстөрүн болгаш тыва чогаал эртеминден дашкаар шиңгээдип өөрөнгенин, чогаал сайгарылгазын улустуң аас чогаалы, эрте-бурунгу түрк бижиктин тураскаалдары, төөгү, география дээш оон-даа өске эртемнер-биле сырый харылзаалыын чергелештир шиңгээдип өөрөнир арга, мергежилди бот-тускайлаң, бот-хайгааранып, бот-түңнөл кылып билири илерээр.

ӨӨРЕДИЛГЕ-ТЕМАТИКТИГ ПЛАННАШКЫН

Программа- ның кезээ	Темазы	Шагы
Кирилде	Тыва литератураның ийиги салгалының чогаалчылары.	2
«Кижиги – ниитилел – күрүне»	С.К. Тока «Араттың сөзү» деп романында тоожукчу маадырның омур-хевирин.	3
	С.С. Сарыг-оолдун «Аңгы-оолдун тоожузуна» детальдар.	3
	С.Б. Пюрбю «Үем болгаш үе-чергем дугайында» деп шүлүглелдин дылының онзагайы..	2
«Кижиги – бойдус – депшилге»	О.К. Саган-оолдун «Дөспөстөр» деп романында омур-хевирлер.	2
«Кижиги – ниитилел – күрүне»	Бадра Ужуней оглу Иргиттин (У.И. Бадра) «Арзылаң Күдөрек» деп романында ёзу-чаңчылдарны көргүскени.	2
«Кижиги – бойдус – депшилге»	Кижиги биле бойдус туң аразында харылзааны С.Ө. Тамбаның «Амыргалаар» деп тоожузуна чурааны.	2
«Орус литерату-ратыва дылда»	А.С. Пушкин «Евгений Онегин»: омур-хевирлер системазы, «Онегин строфазы».	2
«Кижиги – бойдус – депшилге»	С.С. Сүрүң-оолдун «Ногаан ортулук» деп романының композициязы.	1
«Кижиги – ниитилел – күрүне»	С.С. Сүрүң-оолдун «Тывалаар кускун» деп романының дылының онзагайы.	2
	М.Б. Кенин-Лопсанның роман «Чүгүрүк Сарала» деп романының утказы болгаш тургузуу.	2
	М.Б. Кенин-Лопсан роман-эссе «Буян Бадыргы». Буян Бадыргының сөөлгү шүлүктери.	2
	К.Кудажының «Уйгу чок Улуг-Хем» деп романынын утказы болгаш тургузуу, дылының онзагайы	2
«Кижиги – бойдус – депшилге»	Ю.Ш.Кюнзегештин лирикасында тожу кижизинин тускайлаң мөзү-бүдүжү	2
«Литература теориязы»	«Амгы тыва литературада чогаал шинчилекчилери» деп темага төлөвилел.	1
«Делегей болгаш даштыкы литература тыва дылда»	Э.Хемингуэйниң «Ашак биле далай» деп чогаалында философчу мотив.	1
«Орус литература тыва дылда»	Тыва дылче Т.Г.Шевченконун , А.С.Пушкинниң болгаш өске-даа чогаалчыларның шүлүктеринин очулгазы.	1
Түңнел	«Алган билиглерим-биле үлежикседим...»	2

**10-гу класска «СӨЗҮГЛЕЛДИҢ ЛИНГВИСТИКТИГ САЙГАРЫЛGAZY»
деп курстун календарь-тематиктиг планнаашкыны**

Программа- ның кезээ	Темазы	Шагы	Өөреникчинин ажыл-чорудулгазы	Кичээлдин хевири	Өөрөдилгенин курлавырлары (парламал болгаш электроннуг хевирлер)
Кирилде	Тыва литературанын ийиги салгалының чогаалчылары.	2	Тыва литературанын ийиги салгалы- ның чогаалчыларында чаартыкчы арынар: жанр хевирлер, тема-идея, композиция, чаартыкчы омур-хевирлер, символдуг омур хевирлер, уран чечен үе болгаш девискээр.	кичээл - таныжылга	Өөрөдилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер, электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөрөдилге курлавырларының чыындызы) ажыглаар.
«Кижини - ниитилел - күрүне»	С.К. Тока «Араттын сөзү» деп романында тоожукчу маадыр- ның омур-хевири.	3	С.К. Токанын «Араттын сөзү» деп романында тоожукчу маадырның омур- хевирин төөгүлүг үе дамчыштыр чураанын сайгарар.	кичээл - практикум	https://pisateli-tuvy.ru/
	С.С. Сарыг-оолдун «Аңгыр-оолдун тоожузуна» детальдар.	3	Тоожукчу маадырның салым-чолунда революстуг өскерилгелернин салдары. Роман-диалогияда детальдар чурумалының байлаа.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/
	С.Б. Пюрбю «Үем болгаш үе-чергем дугайында» деп шүлүглелдин дылының онзагайы..	2	«Үем болгаш үе-чергем дугайында» деп шүлүглелдин лириктиг аян-хөөнү. Уран-чечен дылының сайгарылгазы.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/ Салчак В.С. Тыва чогаалчылар дугайында демдеглелдер. – Кызыл, 2000.68 а. Салчак В.С. Тыва чогаалчылар болгаш чогаалдар дугайында демдеглелдер. – Кызыл, 2005. 90 а. Архив писателя С.Пюрбю по тувинской литературе и культуре: Реестр архивных материалов, хранящихся в Научном архиве ТИГИ / Сост. В.С.Салчак. – Кызыл,2013.143с.
«Кижини - бойдус - депшилге»	О.К. Саган-оолдун «Дөспөстөр» деп романында омур- хевирлер.	2	Романда омур-хевирлер системазы. Өзүлдеги омур-хевирлер. Омур-хевир- лернин деңнелгелиг сайгарылгазы. Чогаалда омур-хевирлер тургузарда	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/ Өөрөдилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер,

			ниити чогаадыкчы аргалар. Авторнун ажыглааны этнографтыг детальдарнын ажыглалы.		электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөредилге курлавырларынын чыындызы) ажыглаар.
«Кижиги - ниитилел - күрүне»	Бадра Ужуней оглу Иргиттин (У.И. Бадра) «Арзылаң Күдерек» деп романында ёзу-чаңчылдарны көргүскени.	2	«Арзылаң Күдерек» деп романда кол маадыр Күдеректин кижиги бооп өзүп келген чылдарынын дугайында тоожуп тура, тыва чоннун төөгүзүндөн, культу-разындан солун барымдаалар. Чаштын үш харлаанында дөргүл-төрелдеринин аразынга бажын кыргаан байырлал ёзулалы; дүжүт оваазынга 16 харлыг оолдун шүүлгени; аныяктарнын өг-бүлө тудуп, адазынын чер-чуртунга чаа өөн ээлеп артканы; Улаастайга тыва мөгенин шүүлгени.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/ Өөредилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер, электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөредилге курлавырларынын чыындызы) ажыглаар.
«Кижиги - бойдус - депшилге»	Кижиги биле бойдустун аразында харылзааны С.Ө. Тамбанын «Амыргалаар» деп тоожуунда чурааны.	2	Тоожуда кол маадырнын салым-чолу. Кижиги биле бойдустун аразында харыл-заазын чуруурда авторнун психологтук аргаларны ажыглааны. Чогаалдын иштики композициязын тургузарынга уран-чечен аргаларнын ужур-дузазы. Хуу аттарнын тывылга-нынын онзагайы.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/
«Орус литература тыва дылда»	А.С. Пушкин «Евгений Онегин»: омур-хевирлер системазы, «Онегин строфазы».	2	Чогаалда омур-хевирлер тургузарда, ниити чогаадыкчы аргаларны ажыглааны. Шүлүктөөн романнын тургуу-нун онзагайы: «Онегин строфазы». Авторнун ажыглааны уран-чечен детальдарнын тема, идея илередиринге салдары.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/
«Кижиги - бойдус - депшилге»	С.С. Сюрюн-оолдун «Ногаан ортулук» деп романынын композициязы.	1	Романнын композициязынын хөй талалы. Авторнун ажыглааны бот-тускайлаң психологтук аргалары, чогаалга ужур-дузазы. Романнын адынын символдуг утказы.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/ Өөредилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер, электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөредилге курлавырларынын чыындызы) ажыглаар.

«Киж - ниитилел - күрүне»	С.С. Сюрюноолдун «Тывалаар кускун» деп романының дылының онзагайы.	2	«Тывалаар кускун» деп романда тыва кижи, тыва амыдырал болгаш чуртталганың мөңгө сырыны. Чогаалда ажыглаттыңан этнографтыг детальдарның болгаш аыш-чем-биле холбашкан фразеологизмнерниң сайгарылгазы.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/ Өөредилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер, электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөредилге курлавырларының чыындызы) ажыглаар.
	М.Б. Кенин-Лопсан- ның роман «Чүгүрүк Сарала» деп романы-ның утказы болгаш тургузуу.	2	Чүгүрүк Сарала – бөдүүн арат кижиниң ыдыктыг сеткилиниң символу. Романда психологтук болгаш этнографтыг детальдарның чурумалы.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/
	М.Б. Кенин-Лопсан роман-эссе «Буян Бадыргы». Буян Бадыргының сөөлгү шүлүктери.	2	Тыва чогаалдың баштайгы лириказы: М. Буян Бадыргының шүлүктериниң литературлук сайгарылгазы. Шүлүктерниң жанр, тургузуунун онзагайы, бижиттинген аян-хөөнү.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/ Тыва чечен чогаал: сөөлгү үениң шинчилелдери. ТГШИ ниң шинчилелдер чыындызы. – Кызыл: КУБ “Тыва полиграф”, 2009.- А. 13-21.
	К.Кудажының «Уйгу чок Улуг-Хем» деп романынын утказы болгаш тургузуу, дылының онзагайы	2	«Уйгу чок Удуг-Хем» деп романда маадырларның туруштуу, чогаалдың дылының онзагайы.	кичээл - сайгарылга	Өөредилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер, электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөредилге курлавырларының чыындызы) ажыглаар.
«Киж - бойдус - депшилге»	Ю.Ш.Кюнзегештин лирикасында тожу кижизиниң тускайлаң мөзү- бүдүжү	2	Ю. Кюнзегештин Тожуга, Улуг-Хемге, ооң чараш онзагай, хуулгаазын бойду- зунга, кижилеринге, аң-мединге турас- кааттыңан шүлүктериниң дылының уран-чечен сайгарылгазы. Шүлүктерде лириктиг маадырның иштики делегейи.	кичээл - сайгарылга	https://pisateli-tuvy.ru/ Өөредилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер, электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөредилге курлавырларының чыындызы) ажыглаар.
«Литература теориязы»	«Амгы тыва литературада чогаал шинчилекчилери»	1	Амгы тыва литературада чогаал шинчилекчилери, оларның сайгарылга- лыг ажылдарының угланыышкыннары.	демнежилге кичээл	https://pisateli-tuvy.ru/

	деп темага төлөвилел.		Жанр аайы-биле чечен чогаал шинчилекчилеринин ажилдарының сайгарылгазы – школаның сайтызынга азы солунунга парлап үндүрери.		
«Делегей болгаш даштыкы литература тыва дылда»	Э.Хемингуэйниң «Ашак биле далай» деп чогаалында философчу мотив.	1	Чогаалдың бижиттинген кыска төөгүзү. Авторнуң номчукчуга дамчытканы кол философчу мотивин тодарадыры. Чогаалдың адының ханы утказы, сюжетке философчу төнчүзүнүң ролю.	кичээл - сайгарылга	
«Орус литература тыва дылда»	Тыва дылче Т.Г.Шевченконуң шүлүктеринин очулгазы.	1	Тыва дылче Т.Г. Шевченконуң шүлүктеринин очулгазы. Бот-тускайлаң, бөлүктеп орус дылдан тыва дылче очулгаларны чорудар. Шүлүктерде кол мотив, символдуг уткалар.	демнежилге кичээл	Өөредилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер, электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөредилге курлавырларының чыындызы) ажыглаар.
Түннел	«Алган билиглерим биле үлежикседим...»	2	Бүдүн чыл дургузунда алган билиглеринге даянып: - ... чогаалчының солун чогаадыкчы оруунуң амыдырал-биле холбаазы; - эң-не сонуургаан чогаалымның сюжединден үзүндүнүнүң кыска сайгарылгазы; - сагыш-сеткилимни дүвүредипкен лириктиг шүлүктүң сайгарылгазы; - сеткил-сагышты дүймедипкен очулганың сайгарылгазы.	Кичээл практикум	Өөредилге-методиктиг материалдар, (мультимедийлиг программалар, электроннуг номнар болгаш пособиелер, электроннуг библиотекалар, виртуалдыг лабораториялар, оюннуг программалар, чурагайлыг өөредилге курлавырларының чыындызы) ажыглаар.

ӨӨРЕДИЛГЕ-МЕТОДИКТИГ ЛИТЕРАТУРАЛАР

Программаны боттандырыарына библиотека фондузу, өөредилге номнары, техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар, чугула херектиг өөредилге-методиктиг комплект эргежок чугала. Санитар-эпидемиологтуг дүрүмнөр болгаш нормаларга (СанПиН 2.4.2.178-02) материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери дүүшкен турар.

Парламал көргүзүг материалдары

Тыва чогаалчыларның портреттери (хөрек чуруктары), таблицалар.

Чогаалчыларның намдарына болгаш тыва чогаал хөгжүлдезинге хамаарышкан көргүзүг материалдары (альбомнар, буклеттер).

Чуруктарлыг (аас, бижимел чугаа сайзырадылгазына) үлелге материалдары.

Медээ-коммуникативтиг курлавыр

Электроннуг номнар, электроннуг библиотека. Чогаалчылар дугайында электроннуг тайылбыр-энциклопедиялыг литература.

Үн-көргүзүглүг пособиелер: чогаалчылар дугайында презентациялар, тыва чогаалчыларның чечен чогаалдарының очулгалары, тыва чогаалчыларның чогаадыкчы намдарының дугайында видеофильмнөр. Чогаалчыларның үн бижидилгези (архив материалдары). Чогаалдың бүгү адырларына аудиобижилге болгаш үннүг номнар.

Методиктиг литературалар

1. Тыва литератураның ийиги салгалының чогаалчыларының номнары.
2. С.К. Тока «Араттың сөзү»
3. С.С. Сарыг-оол «Аңгыр-оолдун тоожузу»
4. С.Б. Пюрбю «Үем болгаш үе-чергем дугайында»
5. О.К. Саган-оол «Дөспестер»
6. Бадра Ужуней оглу Иргит (У.И. Бадра «Арзылаң Күдерек»
7. С.Ө. Тамба «Амыргалаар»
8. А.С. Пушкин «Евгений Онегин»
9. С.С. Сүрүң-оол «Ногаан ортулук»
10. С.С. Сүрүң-оол «Тывалаар кускун»
11. М.Б. Кенин-Лопсан «Чүгүрүк Сарала»
12. М.Б. Кенин-Лопсан роман-эссе «Буян Бадыргы».
13. К.К.Кудажы «Уйгу чок Улуг-Хем» (4 тому)
14. Ю.Ш.Кюнзегеш шүлүктериниң номнары
15. Э.Хемингуэйниң «Ашак биле далай»
16. В.О.Адаровтуң. (Аржан Адаров) «Улуг көш»

Немелде литературалар:

1. Алдын-оол Х. С. Аянныг номчулга. Башкыларга дузалал ажыл. [Выразительное чтение]. – Кызыл: ТывНУЧ, 1983. – 43 с.
2. Ооржак Л. Х. ӨФКС: тыва чогаал эртемин школага башкылаарының айтырыглары. – Кызыл: НШХИ, 2007. – 64 с.
3. Чамзырын Е. Т. Тыва литературага класстан дашкаар ажылдар. – Кызыл: РИО ТувГУ, 2015. – 158 с.
4. Чамзырын М. Ч. Самагалдай ортумак школазы: Арга-дуржулга, дилээшкиннер, класстан дашкаар ажылдар [Самагалдайская средняя школа: Опыт работы, поиски, внеклассные работы]. – Кызыл: Билиг, 1998. – 99 с.
5. Чогаадыгга канчаар белеткенирил? [Как подготовиться к написанию сочинения?] /сост. М. В. Бавуу-Сюрюн, Е. Т. Чамзырын. – Кызыл:РИО ТувГУ,1999.–16с.
6. А.К.Калзан. Өзүлдениң демдектери. Кызыл: ТывНУЧ, 1991.
7. А.К.Калзан. Тыва литература. 8-10 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 1987.
8. А.С.Төгүй-оол. Шинчилелдер. Кызыл: ТывНУЧ, 2001.
9. В.С.Салчак. Тыва чогаалчылар дугайында демдеглелдер. Кызыл: “Аныяк”, 2000.
10. Д.Ч. Сүндүп. Тыва улустуң аас чогаалын школаларга өөредириниң методиказы. Кызыл: ТывНУЧ, 1992.
11. Е.Т.Чамзырын. Төрээн чогаалды өөредириниң теориязы болгаш методиказы. Кызыл, ТывКУ, 2005.
12. З. Б. Самдан. Тыва чогаалдың кокпалары-биле. Кызыл: Рестипография, 2005.
13. Н.Ш.Куулар, М.А.Күжүгет. Амгы тыва шүлүк чогаалының сайзыралы. Кызыл: ТКИ, 2011.
14. С.С.Сүрүң-оол, С.Б.Байыр-оол ТЫВА ЧОГААЛ. Тыва ортумак школаның 8-ки клазының номчулга ному.– ТНУЧ., Кызыл, 2005.
15. С.Б. Пюрбю. Аныяк чогаалчыларга дуза. Кызыл: КЦО “Аныяк”, 2003.
16. Тыва литератураның допчу очерктери. (А.Калзан, М.Хадаханэ, Д.Куулар). Кызыл: ТывНУЧ, 1975.
17. Тыва литература талазы-биле эртем статьяларының чыын-дызы. Башкыларга дузаламчы [Сборник научных статей о тувинской литературе]. – Кызыл: НШХИ, 2006.
18. Тыва литература талазы-биле эртем-методиктиг статья-ларының чыындызы. II кезээ. Башкыларга дузаламчы. [Сборник научных статей о тувинской литературе]. – Кызыл: НШХИ, 2010. – 52 с.
19. Тываның чогаалчылары – Писатели Тувы / сост. М. Б. Ховалыг – Кызыл: ТывНУЧ, 2001. – 66 с. В.С.Салчак. Тыва чогаалчылар дугайында демдеглелдер. Кызыл: “Аныяк”, 2000.
20. Е.Т.Танова. Тываның чогаалчылары: намдар-төөгүзү, ажыл-чорудулгазы. Кызыл: ОАО “Тываполиграф”, 2013.
21. Н.Ш.Куулар, М.А.Күжүгет. Амгы тыва шүлүк чогаалының сайзыралы. Кызыл: ТКИ, 2011.
22. С.С.Сүрүң-оол, С.Б.Байыр-оол ТЫВА ЧОГААЛ. Тыва ортумак школаның 8-ки клазының номчулга ному.– ТНУЧ., Кызыл, 2005.
23. С.Б. Пюрбю. Аныяк чогаалчыларга дуза. Кызыл: КЦО “Аныяк”, 2003.

В настоящем документе прошнуровано,
пронумеровано и скреплено печатью в
количестве - 10 страниц

Директор школы Монгуш А.С.

